

Lázár Katalin: Mozgásos ügyességi és erőjátékok felhasználása az óvodában 3.

A sokféle játékot tartalmazó mozgásos ügyességi és erőjátékok típuscsoportja alkalmas arra, hogy számos szempontból fejlesszen kisebbeket, nagyobbakat. Ebben a részben olyan játékokról lesz szó, amelyeket elsősorban nagyobb óvodásokkal érdemes játszani: ők (különösen a lányok) már taníthatók olyan játékokra, amelyekben az együtt mozgás a lényeg. Több-kevesebb szerepet az esztétika is kaphat bennük, mert anélkül gyakran nem valósulhat meg az együtt mozgás. A típuscsoport játékeinak egy részében fontos szerepe lehet a táncos elemeknek és a dramatikus alakoskodásoknak is.

A Bandiné bakmacskája

Ezt a játékot párban játsszák. Ketten egymás mellé állnak, arccal egy irányba, és úgy fogódzkodnak össze, hogy jobb kézzel a másik játészó jobbját, bal kézzel a balját fogják meg: az eredmény elöl keresztezett kézfogás. Éneklés vagy szöveg mondása közben szökdelve indulnak el: tetszés szerinti irányba, erre-arra haladnak. Az utolsó szótagra egy ugrással megfordulnak egymás felé úgy, hogy a kézfogást nem engedik el.

Erre a játékra nem érvényes az, hogy inkább a nagyobb óvodásokkal érdemes játszani: a kicsik is boldogan játsszák, az a haszna pedig megvan, hogy némi keretek közé szoríthatjuk az ész nélküli ugrabugrálást. A szoros összekapaszkodás szükségessé teszi a két játészó mozgásának összehangolását, ami a mozgáskoordináció és a későbbi tánctanulás szempontjából egyaránt hasznos. Ahhoz viszont kezdetben nem érdemes ragaszkodni, hogy a dal ütemére, ritmusára ugráljanak: tapasztalataim szerint ez később kialakul, de ha ezzel fegyelmezzük, irányítjuk a játészókat, elszontyolodnak, hogy nem tudják úgy csinálni, ahogy kell, és a játék kiesik a kedvencek közül.

A hozzá kapcsolódó sokféle szöveg közül érdekes módon a gyűjteményben lévő változatok között erdélyi nincsen: főleg az Alföldön ismernek belőlük sokat. Gazda Klára közölt olyan szöveget, dallamot Esztelnekről, ami viszont máshol nem fordul elő.

kotta: A Bandiné bakmacskája

Egyedem-begyedem, bugybolára

A gyerekek erre a szövegre is játsszák a páros szökdelőt ugyanúgy, ahogy az előző játéknál leírtuk, bár eredetileg kiolvasó, arra is használják. Aláhúzással jeleztük a negyedekre eső szótagokat, azokra szökdelnek. A végén a „-ki” szótagra fordulnak meg. Ez nagyon jól mutatja, hogy egy szöveget nemcsak egyféle funkcióban lehet használni.

Egyedem-begyedem, bugybolára,

Szól a rigó rakottyára,

Hess ki, vess ki,

Hadd száradjon ideki!

Esztelnek (Háromszék)

Gazda Klára: Gyermekvilág Esztelneken

Bukarest, 1980. 260.

Egyedem-begyedem, ketten, hámor

Ez a szöveg is kiolvasó, de erre is játsszák a páros szökdelőt ugyanúgy, ahogy az előző két szövegre. Itt is aláhúzással jelezzük azokat a szótagokat, amik negyedekre esnek, és amikre ugranak.

Egyedem-begyedem, ketten, hámor,
Kémer, ökör, bokor, lengyel,
Lóra, király, kecc!

Esztelnek (Háromszék)

Gazda Klára: Gyermekvilág Esztelneken

Bukarest, 1980. 260.

Kecc-re megfordulnak, és másfelé indulnak. A játék akkor a legérdekesebb, ha azt mondjuk: bármerre szökdelhetnek, az a lényeg, hogy ne menjenek egymásnak. Akkor figyelniük kell a többi párra is, azok térbeli elhelyezkedésére a sajátjukhoz képest: ez igen fontos pl. akkor, ha színpadon szerepelnek, akár óvodásként, akár felnőttként, néptáncsoport tagjaként vagy színészként.

Húzzad, húzzad magadat

Ez is páros játék. Ketten egymással szembeállnak, úgy kapaszkodnak össze, hogy jobb kézzel a másik játészó jobbját, bal kézzel a balját fogják. Felsőtestüket hátrafeszítve, egymást kiegyensúlyozva forognak, közben énekelnek. A dal végén gyakran leguggolnak.

Itt megint említhetjük a mozgáskoordináció javítását: a játék csak úgy működik, ha a játészók pontosan ki tudják egymást egyensúlyozni, egyforma erővel húzzák egymást hátrafelé, akkor tudnak gyorsan forogni. Görbe hátak, görcsösen behúzott karok itt nem lehetségesek: lazán, de fegyelmezetten kell mozogni, egymáshoz igazodni. Van mit emlegetni, ha a játék hasznát kérdézik. A későbbi páros táncok forgásához is igen jó előkészítés, bár ott a testtartás másmilyen.

kotta: Húzzad, húzzad magadat

Én kis kertet kerteltem

A játékot ugyanúgy játészák, mint a Húzzad, húzzad magadat dallamra, de a páros forgás közben mást énekelnek. A végén „hopp”-ra leguggolnak. Utána vagy ellenkező irányban forognak (sirülnek), vagy mindig ugyanarra. Egy 1975-ben született adatközlő szerint fiúk is játészották: akkoriban már nem a szoknya számított, csak a pörgés. Ez nagyon hasznos, mert a lányok közül sem mindenki hord már szoknyát.

kotta: Én kis kertet kerteltem

A következőkben a dramatikus játékokról lesz szó. Számos esetben előfordul, hogy ilyen célból az óvodában eljátészatják a gyerekekkel a játékok szövegét: a „Hajlik a meggyfa” éneklése közben a kör közepén álló gyerekek karjait magasba emelve hajlongani kell (az nem derült ki, mi történik az „Érik a meggyfa” vagy „Termett a meggyfa” változatok éneklésekor). Újabban még a „Kis kacska fürdik” játék párválasztó formájában is megjelent a szövegmegjátészás, a közepén álló karjával úszó mozdulatokat tesz. Ezzel pontosan arra neveljük a gyerekeket, ami a magyar népi játékoktól és az egész magyar népi kultúrától idegen: a szövegmegjátészás olyan szájbarágás (hogyan hajlik a meggyfa, hogyan fürdik a kis

kacsa), amire a kreativitásra nevelésben nincs szükség, még a városi gyerekek is tudják, miről van szó.

A dramatikus játék viszont létezik a népi kultúrában, nem is árt, ha a gyerekek tanulnak ilyesmit, hiszen később szükségük lehet rá pl. betlehemezéskor. Ilyenkor azonban a szájbarágós szövegmegjátszás helyett, ha nem akarunk népmesét eljátszani, érdemes a dramatikus játékokat elővenni. Ezekből nincsen sok a MTA BTK Zenetudományi Intézet játékgyűjteményében: azt egyelőre nem tudni, hogy ez a gyűjtés hiányossága, vagy eleve kevés volt a néphagyományban az ilyen játék.

A lakodalom eljátszása a dramatikus játékok közé tartozik. A gyűjteményben lévő három erdélyi változat közül az egyik egy leánykérő játék dallama és szövege hiányos leírással: azt itt ne mutatjuk be. A másik kettőt Veress Ilona, illetve Gazda Klára közli.

Lakodalmazás 1.

A lakodalmazás a felnőttek lakodalmának utánzása. (A közlés szerint kisiskolások játsszák, de talán alkalmas nagyobb óvodások számára is.) Kiválasztanak egy vőlegényt és egy menyasszonyt, és felöltöztetik.¹ Aztán kettes sorba állnak és elindulnak körbe az udvaron és a kertben. Eközben a lakodalomban szokásos dalokat éneklük.² Aztán a „pap” esketi őket improvizált szöveggel úgy, hogy mulatságos legyen, megnevetesse a többieket. A játék származási helye Maros-Torda megye, közli Veress Ilona Mezőcsávási gyermekfolklór c. kötetében (Bukarest – Kolozsvár, 2002. 1320.).

Mivel a közlésben említett dal terjesztésre nem alkalmas, Kiss Lajos egy kiadványából mutatunk itt be két Csík megyei változatot. Az egyik az „Alkalmi dalok” között szerepel, a másik a kontyoláshoz énekelt változat, de ez nem jelenti azt, hogy az óvodások ne énekelhetnék az udvarban, kertben járás közben.

kotta: Jobb, pajtás, ha te is

Tejs: te is.

kotta: Bár pártám pendülne

Lakodalmazás 2.

Az esztelneki közlés szerint is kisiskolások játsszák, de itt is azt mondjuk, hogy talán alkalmas nagyobb óvodások számára. Itt csak lányok játsszák: egyikük a menyasszony, másikuk a vőlegény. A menyasszony fejére kendőből fátyolt tesznek: összerételik és egyik végén cérnával megkötik. A vőlegény mellére virágot tűznek. Ha van elég résztvevő, akkor egyikük nyoszolyó lesz, aki a menyasszony fátylát fogja, a másik pap, aki összeköti a kezüket. Ha nem, beérik a vőfélyvel és a násznéppel (ez esetben nincs esketés): a vőfély sorba állítja a násznépet, és énekszóval, kurjongatva mennek a templom felé. Kocsiba is ülhetnek, ami ez esetben úgy történik, hogy a menyasszony és a vőlegény egyik oldalán van egy hajtó

---

¹ A leírásban nem szerepel, hogy hogyan, ez nyilván lehetőségeiktől és ötleteiktől függ. A menyasszonynak pl. fonhatnak virágkoszorút, a vőlegénynek bokrétát köthetnek a kalapja mellé: ezzel megvannak a megkülönböztető jelzések.

² A közlés olyan dalt említ, ami nem népdal: a válogatáskor vigyázni kell, mert a lakodalom Erdélyben és máshol is igen sok műdalt vett föl. A műdalokkal nem az a baj, hogy ismerjük a szerzőjét, hanem az, hogy eltér a magyar népi ízléstől, így azok tanulása és éneklése azt a kultúrát, azt a zenei ízlést rombolja, amit át akarunk adni a gyerekeknek.

és egy ló, a másik oldalukon egy másik.³ A lakodalom lakmározással végződik. A játék származási helye: Esztelnek (Háromszék). Közli Gazda Klára Gyermekvilág Esztelneken c. kötetében (Bukarest, 1980. 349.).

A dramatikus játékok közé tartozik a szerepjátszás, utánpótlás is. A népi játékoknak azon dramatikus formái kaptak itt helyet, amelyek nem feltétlenül pedagógusi vagy koreográfusi ötletek eredményeképpen jöttek létre. A gyerekek eljátszhatnak különböző foglalkozásokat (fodrász, katona, tanár, bíró stb.), ugyanígy megjeleníthetik a falusi élet, a háztartás eseményeit, amelyek munkával vagy ünnepekkel kapcsolatosak lehetnek (aratás, kaszálás, maskarázás, főzés, takarítás). Állatokat is utánoznak. Ebben a típusban nem valamely szöveg tartalmát játsszák el, nem is mutat nekik előre semmit, amit utánozhatnak: maguknak kell megragadniuk azt, ami jellemző egy-egy helyzetre, foglalkozásra, állatra, s azt játsszák el. Ez fejleszti azt a képességüket, hogy képesek legyenek megragadni valaminek a lényegét, és azt eljátszani.

Kaszálás

A kaszálás sokféle fontos eseménye volt a falusi gazdálkodásnak: régebben az aratást is kaszával végezték. Ennek utánpótlása úgy történik, hogy a gyerekek olyan faágat keresnek, aminek formája hasonlít a kaszáéra, azaz derékszögben meghajlik, vagy kinő belőle egy másik, akkor az az alatt lévő részt letörik. Ezzel a faággal csapdossák a fűvet, mintha kaszálnának.

Tilolás

Két lány játssza: egyik a tiló, a másik a tiloló. A tiloló egy törlőt vesz a kezébe, szembeáll a tilóval, annak egyik karját fölemeli, a törlőt pedig a hóna alá csapkodja. A fölemelt kart lenyomkodja, úgy húzza ki alóla a törlőt (a kendert). Ez játék ugyan, de a mozdulat pontosan az, ahogyan a tilolást végzik.

Társadalmi élet

A társadalmi élet eseményeit lányok játsszák. Gyermeket nevelnek, vendéget várva takarítanak, sütnék-főznek, vendégségbe mennek egymáshoz, kínálgatják egymást, beszélgetnek, perlekednek; ahogy a felnőttektől látják. A játékhoz dallam, kötött szöveg nem tartozik.

Boltos

Ketten vagy többen játszhatják: egyik a boltos (eladó), a másik vagy a többi a vevő szerepét játssza. A játék fontos része az áruk előállítás: a bolt többnyire élelmiszert árul, tehát húst, szalonnát, pogácsát, sót, borsot, paprikát, kenyeret készítenek tőkhéjből, homokból, téglaporból, termésekből, kövekből stb. Ezután a vevő belép a boltba, köszön, kér ezt-azt, a boltos kiméri, becsomagolja (papírba, levélbe stb.), kiszámolja az árát. A vevő papírból vagy levélből készült pénzzel, esetleg levegővel fizet (a fizetés mozdulatát utánozza). A játékhoz dallam, kötött szöveg nem tartozik.

---

³ A Hajtó játékot a Mozgásos ügyességi és erőjátékok felhasználása az óvodában 1. részben közöltük.

Ezeket a játékokat sokkal alkalmasabb játszani abból a célból, hogy a gyerekek dramatikus képességeit fejlesszük, mint olyan játékokba gyömöszölni utánzásokat, szövegmegjátszásokat, amikben azoknak semmi helyük.